

unemployed persons is also analysed for to the years.

Key words: *demand, suggestion, unemployment, labour-market, labour resources, economy, prognostication, management.*

УДК 331.522.4:37

*Каньоса М.І., к.е.н., професор,
зав. кафедри економіки підприємства*

ОСВІТНІ РЕФОРМИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Розглядаються й обґрунтовуються пропозиції щодо підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу України, його інноваційного чинника через проведення реформ системи національної освіти в період трансформації української економіки.

Ключові слова: *трудоий потенціал; робоча сила; ринок праці; ринок освітніх послуг; рівень освіти; конкурентоспроможності трудового потенціалу; вищі навчальні заклади; незалежне тестування; освітньо-кваліфікаційний рівень; інновації; зайнятість; безробіття.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу країни наразі є не нова, однак залишається досить суттєвою. Умови трансформації постіндустріального суспільства, перехід найрозвиненіших країн до інформаційного суспільства надають особливого значення внутрішнім аспектам діяльності підприємств. При цьому серед основних принципів значно виділяється активізація кадрового ресурсу, що вимагає підвищення розвитку та ефективного використання інтелектуального потенціалу підприємств, передусім їх персоналу. Однією з проблем сьогодення є низька ефективність використання трудового потенціалу країни, особливо його інноваційного чинника, підвищення конкурентоспроможності підготовлених фахівців як складових соціально-економічного розвитку країни та забезпечення продуктивної зайнятості населення. У підвищенні конкурентоспроможності робочої сили, окрім реформування системи зайнятості, спрямованої на повне і продуктивне працевлаштування, створення ефективного ринку праці, що не відрізняється від аналогічних у розвинених країнах, важливою складовою виступає освіта. Тому необхідним є проведення змін, розробка і прийняття комплексу заходів у сфері фахової підготовки та здобуття вищої освіти в Україні. Вони мають

ґрунтуватися на особливостях національного менталітету, внутрішніх соціально-економічних умовах, враховувати світову і національну економічну кризу, стандарти розвинених країн світу та бути спрямованими на зниження впливу негативних явищ на національну економіку.

Досить актуальними у цьому напрямі є розширення професійної підготовки населення з метою підвищення його конкурентоспроможності на основі трансформації ринку освітніх послуг; недопущення зростання безробіття; досягнення рівноваги попиту та пропозиції робочої сили тощо.

Аналіз основних досліджень з теми. У дослідження зазначених проблем і пошук шляхів їх розв'язання зробили відповідний внесок ряд зарубіжних учених, серед яких Г. Беккер, Т. Голві, Е. Парсло, А. Печчеї, Т. Норберт, А. Сен, Л. Туроу та інші. Вивченню цих же проблем в умовах соціальної та економічної трансформації суспільства присвятили праці провідні національні науковці України – Д. Богиня, О. Грішнова, Б. Данилишин, Г. Дмитренко, С. Дорогунцов, Т. Кір'ян, А. Колот, Е. Лібанова, Л. Лісогор, С. Пирожков, М. Семикіна та інші. Однак проведені дослідження не розкривають усі грані проблеми підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу країни через розширення його освітнього рівня і забезпечення продуктивної зайнятості.

Формулювання цілей статті. Напрацювання пропозицій для реформування системи вищої освіти України, що ґрунтуються на особливостях національного менталітету, внутрішніх соціально-економічних умовах, з урахуванням світової та національної економічної кризи, стандартів розвинених країн світу, які мають бути спрямовані на зниження впливу негативних явищ на національну економіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерною ознакою сьогодення є те, що основною формою національного багатства, вагомою складовою економічного успіху держав стає освітній та кваліфікаційний рівень їх трудового потенціалу, творчі інтелектуальні здібності нації, ефективніше застосування знань членами суспільства. Освіта постає серед найважливіших

чинників формування та підвищення конкурентоспроможності національного трудового потенціалу. Система освіти, що є інститутом духовного виробництва та інтелектуального розвитку особи, нарощення її творчого потенціалу, має формувати у членів суспільства таку сукупність знань, умінь і навичок, котрі могли б забезпечити їм високу конкурентоспроможність, можливість продуктивної доцільної діяльності в системі суспільного поділу праці, бути фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства тощо.

Держава має враховувати ще й те, що в умовах великої питомої ваги безробітних, скорочення персоналу підприємств, викликаними кризою, намаганнями роботодавців всілякими шляхами знижувати затрати на виробництво, іншими об'єктивними та суб'єктивними причинами, зростає потреба у розширенні спектра освітніх послуг, наданих кожній людині. При цьому напрями їх надання мають бути перспективними, необхідними та можливими для застосування у подальшій трудовій діяльності. Підготовка фахівців має враховувати сучасний ринок праці та його стратегію розвитку через призму розвитку науково-технічного прогресу.

У транзитивних економіках, особливо в умовах загострення економічної кризи, вивчення проблеми інституційного забезпечення формування трудового потенціалу країни, окрім теоретичних розробок, потребує їх широкого практичного застосування. Аналіз особливостей його формування в перехідних економіках вимагає урахування досвіду країн з різним рівнем соціально-економічного розвитку. У розвинених країнах переважає концепція приватного фінансування освіти. Вона базується на теорії формування людського капіталу. Вища освіта – це інвестиції в людину, які підвищують її майбутні заробітки, а отже студенти зобов'язані брати участь у фінансуванні власної освіти. За цієї умови вони мають сумлінніше ставитися до навчання та висувати відповідні вимоги до якості освіти, яка їм надається в обраних навчальних закладах [19. р.47].

З іншого боку, вища освіта, здійснювана за рахунок державного фінансування, як важливий компонент людського капіталу, розв'язує багато

соціальних проблем у різних сферах життєдіяльності (сільській медицині, школі, дитячому садочку тощо), які не може вирішити ринок. Ці вигоди важко порівнюються з економічними формами доходу, важко вимірюються, однак їхнє значення дедалі зростає. Також позитивним буде те, що збільшення державних витрат на освіту сприятиме підвищенню заробітної плати населення, а це у свою чергу призведе до зростання суми прибуткового податку до державної казни та до окупності понесених витрат.

В умовах жорсткої обмеженості ресурсів, коли територіальні, сировинні, енергетичні, розроблені технічні та інші фактично вичерпані, подальша економічна політика розвитку країни має ґрунтуватися на ідеях інвестицій у людський капітал й віддачі у матеріальному та нематеріальному виробництві від ефективнішого використання людських ресурсів. Чисельні дослідження, проведені в різні часи у багатьох країнах світу, засвідчують, що норма прибутку від інвестицій у людський капітал у порівнянні з іншими галузями є значно вищою. Таким показником є 12%-18% річних [7, с.18]. Тому людський капітал є найпривабливішою сферою для інвестування. На інвестиціях в інтелект та у професійні навички, на використанні інтелекту для потреб ринку найкмітливіші підприємці примножують власний капітал. Світова практика свідчить, що вкладення у людський капітал є значно ефективнішими від інвестицій у розширення основних фондів. У США у повоєнний період норми віддачі вищої школи складали 8-10%, коли середня норма прибутку реального капіталу була майже 4% [12].

З початку нового етапу інноваційного виробництва (60-ті роки ХХ ст.) розпочинається цілеспрямоване формування трудових ресурсів творчого типу. У багатьох країнах Заходу були прийняті закони, які стимулювали діяльність держави і підприємницьких структур з метою розвитку інтелектуального потенціалу робочої сили, сприяли інвестиціям у людський капітал через запровадження пільгових кредитів, податкових пільг тощо. Згодом повсюдного поширення набули програми субсидованої підготовки.

В Україні з початком перебудовного періоду склалася дещо інша ситуація

з набуттям вищої освіти. Аби якось вижити вишам дозволялося відкривати факультети та відділення з престижних спеціальностей, на яких навчання проводилося за кошти фізичних і юридичних осіб. Гадається, що це не найгірший варіант, оскільки психологія майбутнього фахівця потребує перебудови. Однак негативну роль при цьому зіграв національний менталітет. Студент, який психологічно налаштований на грошову винагороду за гарні успіхи (стипендію), при платному навчанні втрачає інтерес до нього і часто не намагається досягти добрих результатів. Він не завжди думає про якісну підготовку до майбутньої діяльності, бо не несе відповідальності за вкладені в освіту (його батьками) кошти. Таке ставлення до освіти слід змінювати. Гуманістичне ставлення до людини в ринкових умовах потребує розширеного і уточненого розуміння: за отримані блага слід сплачувати самому, навіть за умови відстрочки цього платежу у часі.

Наразі життєва практика доводить необхідність кардинальних змін в національній освіті. Кроки, зроблені у цьому напрямі, є недостатніми. Введене незалежне тестування ситуації не вирішує. Воно ускладнює можливість використати своє конституційне право багатьох випускників, особливо сільських шкіл. Не їх вина, що така школа матеріально забезпечена набагато гірше, що у сільській школі часто немає кому працювати, що у ній через відсутність навантаження один учитель читає декілька дисциплін та наявні ще безліч негараздів. Незалежне тестування на ці проблеми дивиться «незалежно».

Спостереження багатьох років засвідчує, що більшість студентів – випускників сільських шкіл – на першому курсі навчається слабше міських. Однак уже на третьому-четвертому курсах вони виявляють кращі результати, бо слабша їх підготовка зі школи спонукає до наполегливості. Випускник міської школи у цей час заспокоївся, бо не мав за ким тягнутися. До третього курсу він відвик працювати, внаслідок чого нерідко кінцевий рівень його підготовки слабший ніж випускника сільської школи. В умовах нині діючого незалежного тестування і заздалегідь визначеного прохідного бала багатьом здібним випускникам (особливо сільської школи) торується дорога лише в

ПТУ.

Сьогодні ми чуємо розмови про „перевиробництво” фахівців окремих спеціальностей, лунають пропозиції, що «ліцензійних місць у вузах не повинно бути більше, ніж половина всіх випускників середніх шкіл»[16]. Решта має «набувати робочий фах». Так, фахівців робітничих професій сьогодні не вистачає. Але таким шляхом ми не «заженемо» до верстата людину, яка не хоче до нього йти. Один із можливих варіантів дати робітничу професію усім випускникам ще у школі (згадаймо першу половину 60-х років). З випускників того періоду вийшло багато висококваліфікованих спеціалістів практично усіх галузей господарства, гарних керівників виробництва різних його рівнів, науковців, бо вони, освоюючи у юнацькі роки недосконалу техніку паралельно з навчанням, мріяли вдосконалити, механізувати, автоматизувати працю людини – впровадити свою фантазію у життя. У цей же час багато з них обирали майбутній фах навчання.

Разом з тим з метою підвищення якості робочої сили у нових, ринкових умовах, слід приділяти особливу увагу формуванню системи професійної освіти у вищій школі, підвищувати вимоги до освітніх послуг.

Ще одним аргументом на користь пропозиції щодо продовження навчання у ВНЗ незалежно від наслідків тестування є те, що випускник школи, який не набрав відповідну кількість балів і не може претендувати на державне місце, далеко не завжди піде у професійно-технічне училище. Більшість із них у сьогоднішніх умовах поповнить число безробітних, а то й злочинців. Якщо ж суспільство (чиновники від влади) дозволить їм продовжити навчання у ВНЗ на контрактних умовах, то їх інтелект все-таки підвищиться, але вже за їхній кошт. Держава при цьому виграє удвічі: число безробітних (і не тільки) зменшується, людський капітал зростає у своїй цінності. Як засвідчує статистика, кількість безробітних в Україні (за методологією МОП) за 2008 рік у порівнянні з 2007 роком зросла на 7,5 тис. чол. при незмінному рівні безробіття. Кількість зареєстрованих безробітних збільшилася за цей же період на 202,6 тис. чол., а рівень безробіття зріс на 0,7 % за умови, що кількість зайнятих у народному

господарстві зросла на 67,6 тис. чол. [17, с. 22-23]. У цей же період в Україні був уведений прийом до вищих навчальних закладів тільки за наслідками незалежного тестування, що не могло не вплинути на аналізовані показники.

Чи не краще було б підняти прохідний бал до 150 – 160, але тільки для претендентів на державні місця чи спеціальності, в яких держава не відчуває дефіциту. Але при цьому слід поєднати інтереси національної економіки та випускника школи. Як один із варіантів можна запропонувати набуття робітничих професій під час навчання у виші. Здобуваючи вищу освіту на денній формі навчання з різних професій студент першого, другого та третього курсу щорічно за додаткову плату отримує ще одну з робітничих професій: у технічному – з технічних спеціальностей, у гуманітарному – з гуманітарних і т.д. Зрозуміло, що цей крок вимагатиме розширення матеріально-технічної бази вишів. Однак її можна сформувати через приєднання до навчальних закладів відповідної мережі професійно-технічних училищ, на базі яких освоюватимуться робітничі професії. Наразі підготовка фахівців робітничих професій здійснюється за державний кошт, а при підготовці у вишах її будуть оплачувати ті, хто здобуває, або ті, для кого здобувається спеціальність (майбутні роботодавці).

Умови прискорення бізнес-процесів, що відбуваються сьогодні в економіці, потребують працівників нового, інноваційного типу, зі знаннями сучасної теорії та технологій, які здатні продукувати нові ідеї, втілювати їх у своїй діяльності, адекватно реагувати й приймати рішення у ситуаціях, що виникають у швидкозмінному зовнішньому середовищі. Це у свою чергу впливає на рівень конкурентоспроможності трудового потенціалу в сучасних умовах. При цьому знову ж надто суттєвою є проблема підвищення якості вищої освіти. Без сумніву, освіта є визначальним інноваційним чинником формування і підвищення економічного розвитку країни та конкурентоспроможності трудового потенціалу. Останній в сучасних умовах залежить від: а) ступеня розвитку суспільства – чим більше буде розвинене суспільство, його внутрішній потенціал, чим вище буде рівень освіти в ньому,

будуть розвинені різні ментальні характеристики та здібності нації, тим більше переваг у конкурентоспроможності робочої сили буде у самої нації; б) створення умов, за яких потенціал суспільства використовується у реальному процесі відтворення, входить у процес виробництва, бере участь у ньому, створює вартість і формує особистий прибуток.

Розглядаючи освіту як сукупність знань, здобутих людиною у процесі навчання, при розкритті даного поняття мову слід вести не лише про „сукупність знань”, а й про процес засвоєння цих знань, результат засвоєння теорії, розвитку практичних навичок, які є необхідними кожній людині для підвищення своєї конкурентоспроможності при здійсненні професійної діяльності.

Для підвищення „ваги” диплома знову ж слід удосконалити вищу освіту. На думку багатьох учених таких шляхів є декілька. Один із них – випускникам ВНЗ III-IV рівнів акредитації, котрі закінчили курс навчання з переважно задовільними оцінками, замість диплома бакалавра видавати диплом молодшого спеціаліста. При бажанні отримати диплом бакалавра випускник має пройти додатковий повторний курс вивчення фахових дисциплін за повторну його оплату. Іншим стимулом до якісного навчання може бути щорічне (починаючи з третього курсу) проходження виробничої практики або вивчення робітничої професії (за пропозицією закладу) із обов'язковим складанням екзамену на здобуття робітничої спеціальності та отриманням після цього відповідного документа. Випускники вищого навчального закладу матимуть можливість кращого працевлаштування навіть тоді, коли не пройшли за конкурсом на посаду згідно з отриманим дипломом. Працюючи за робітничою професією, вони все-таки матимуть можливість застосувати набуті знання, їх продуктивність праці (і заробітна плата) будуть вищі, зростуть і відрахування до державного бюджету. Згодом, покращивши практику застосування набутих знань, здобувши досвід, вони зможуть обійняти посади, на які сподівалися раніше.

Диспропорції у розвитку ринку праці та ринку освітніх послуг в Україні

за кількісними і якісними параметрами пропозиції робочої сили і попиту на неї не є рівноважними. Сьогодні ринок праці перенасичений деякими спеціальностями, а ВНЗ продовжують здійснювати їх підготовку, готуючи таким чином потенційних безробітних. Економіка України потребує конкурентоспроможних представників робітничих професій, а тому першочергового значення набуває побудова дієвої системи професійної освіти в нашій країні [3, с.29]. Дещо іншу думку з цього приводу висловлює доктор економічних наук, дійсний член Української вільної академії наук (США), Українського товариства „Інтелект нації”, американський вчений українського походження Осип Мороз, який стверджує, що Україні „потрібно близько півмільйона різних менеджерів (на 50 працюючих має бути хоч один менеджер). Їх не можна імпортувати, вони мають бути вивчені в Україні... Приблизно так діяли японці, які перекладали підручники на свою мову і вчили людей” [13, с.46].

Вирішення проблеми якості та конкурентоспроможності трудового потенціалу в країні безпосередньо залежить від правильної державної кадрової політики, вмілого застосування людського потенціалу своєї нації, шляхів формування національної ідеї та підготовки інноваційної еліти країни. цей потенціал, у свою чергу, має володіти належним рівнем освіти, креативністю, вмінням працювати в команді, мати моральні якості, відповідати вимогам національних цінностей та ідей.

Аналіз даних Першого Всеукраїнського перепису населення свідчить про великі втрати нашим суспільством найбільш освіченої молоді віком від 25 до 34 років, яка у пошуках кращих умов працевлаштування та оплати праці мігрує за кордон [14]. Також у загальній чисельності безробітних, які стоять на обліку у службах зайнятості наразі є певна частка випускників закладів освіти (2000 – 4,9%; 2001- 4,4; 2002 – 3,7; 2003 – 3,7; 2004 – 3,5; 2005 – 3,3; 2006 – 2,8; 2007 – 2,3; 2008 – 2,7), які теж не беруть активної участі в економічному житті країни [20].

Причин для цього є багато. По-перше, здобуття вищої освіти в Україні не

гарантує отримання роботи за фахом та перспектив кар'єрного зростання, а знання у багатьох сферах діяльності (освіта, культура, охорона здоров'я, соціальне забезпечення тощо) не гарантують отримання середньої заробітної плати.

По-друге, з підвищенням рівня освіти у людини зростають вимоги до умов праці та її оплати. Теорія людського капіталу стверджує, що з підвищенням рівня освіти у вигляді знань і компетенцій доходи людини зростають. За даними статистики у США кожен затрачений на навчання рік збільшує заробітну плату працівника в середньому на 10% [15, с.130-138].

Черенко Л., аналізуючи проблеми бідності в Україні, констатує, що рівень бідності в українському домогосподарстві, годувальник якого має повну вищу освіту, у 2,3 рази поступається середньостатистичному і становить 11,8% (2007р.). Такий же показник у домогосподарствах з загальною середньою освітою перевищує 30%, а за базової середньої освіти – наближається до 40% [18, с.4-5].

По-третє, не слід залишати поза увагою чинник соціалізації особистості, її творчої самореалізації в процесі трудової діяльності, що також впливає на розвиток загальнокультурної і комунікативної компетентності робочої сили та її конкурентоспроможності на ринку праці, який також формується не без участі освітніх послуг.

Наразі використання висококваліфікованої робочої сили відповідно до вимог ринку праці та потреб самої людини стає важливим чинником економічного зростання країни. Перед усім здобуття відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, що є характеристикою освіти за ознаками ступеня сформованості знань, умінь та навичок працівника, які забезпечують його здатність виконувати функції певного рівня професійної діяльності.

Розглядаючи проблеми підвищення конкурентоспроможності робочої сили в сучасних умовах через призму компонентної структури слід зауважити, що на неї має вплив не тільки освіта, а й освітній потенціал і освітня компетентність фахівців, результатом сформованості якої є готовність до

інноваційної діяльності, сприйняття змін, розвинений індивідуальний стиль діяльності та досконалий рівень розвитку культури. Компетентність – це інтегрований результат освіти, який на відміну від навичок є усвідомленим; на відміну від уміння є здатним до перенесення; на відміну від знання існує у формі діяльності, а не інформації про неї [9].

Висновок. Таким чином підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу України вимагає удосконалення національної системи освіти. Здійснення освітніх реформ можливе за умови впровадження цілого комплексу заходів, серед яких належне місце мають посісти і запропоновані. Це дозволить здійснити високоякісну підготовку тієї частки випускників шкіл (трудоного потенціалу), яка „відмінно” та „добре” навчалася у школі, при незалежному тестуванні показала високу підготовку, усвідомлено йде в майбутнє і має сформувати інноваційну національну еліту.

Необхідне якнайшвидше завершення реформування освіти на усіх її рівнях, удосконалення впровадження незалежного тестування з одночасним дотриманням конституційних прав кожного громадянина на здобуття вищої освіти, розширення можливості підготовки випускників шкіл до майбутньої активної участі в продуктивній економічній діяльності.

Надання можливості продовжити навчання у вищих закладах освіти тим, хто при проходженні незалежного тестування не набрав достатньої кількості балів для боротьби за місце на державне замовлення, дозволить вирішити ряд суттєвих економічних та соціальних проблем. По-перше, навіть слабше підготовлені учні отримують можливість здобути вищу освіту, підвищити свій інтелектуальний розвиток за рахунок власних коштів. По-друге, в процесі навчання усі студенти здобувають робітничі професії, що у поєднанні з вищою освітою підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці, розширює можливості працевлаштування завдяки здобуттю відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, ступеня сформованості знань, умінь і навичок, забезпечення здатності виконувати завдання та обов'язки певного рівня професійної діяльності. По-третє, значно зменшується число безробітних в

країні, що скорочує витрати на утримання служби зайнятості та самих безробітних. Також повільніше зростатиме когорта злочинців

Підвищиться якість професійної підготовки абітурієнта тому, що вона здійснюється за кошти студента, а, отже, змінюється мотивація до навчання, починає формуватися зовсім інша ментальність трудового потенціалу. Разом з тим введення запропонованих змін має підвищити відповідальність молодого фахівця за його майбутнє. Використані ним на навчання кошти мають обов'язково бути відпрацьовані і повернені державі (якщо це кредит) або батькам (коли вони у старості будуть потребувати допомоги дітей). Отже оплачуване навчання підвищує відповідальність молодого людини.

Збереження вищих навчальних закладів в умовах національної економічної кризи сприяє збереженню робочих місць науково-педагогічного персоналу, який є основною рушійною силою у розвитку науково-технічного прогресу в країні. В умовах функціонування вишу значно уповільнюється знос його інтелектуального капіталу, відбувається постійне відтворення останнього.

Важливим чинником соціалізації особистості, її творчої самореалізації в процесі трудової діяльності є освіта. Вона чинить значний вплив на розвиток загальнокультурної та комунікативної компетентності, чим розширює освітню складову конкурентоспроможності трудового потенціалу країни на ринку праці.

Узагальнюючи наведене можна стверджувати, що саме освіта є визначальним інноваційним чинником формування і підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу країни та розширення перспектив її економічного розвитку. Однак сфера національної освіти України ще потребує суттєвого удосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Богиня Д.П.* Освітянський потенціал вищої школи як соціально-економічний ресурс суспільства //Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2006. – Т. 1. – С. 23 – 27.
2. *Богиня Д.П.* Ментальні чинники в системі регулювання зайнятості та стимулювання праці в Україні //Вісник Хмельницького національного

університету. Економічні науки. – 2009. - № 5, Т. 2. – С. 7 – 9.

3. *Войналович І.А.* Освітній компонент конкурентоспроможності робочої сили як інноваційний чинник її підвищення. //Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. - № 5, Т. 2. – С. 26 – 30.

4. *Дятлов С.А.* Теория человеческого капитала. – СПб, 1994.

5. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи /Жаліло Я.А. та ін.; за ред. Я.А.Жаліло. – К.: НІСД, 2009. – 142 с.

6. Економічні проблеми ХХІ століття. Міжнародний та український виміри /За ред. С.І.Юрія, Є.В.Савельєва. – К.: Знання, 2007. – 595 с.

7. *Климко С.Г., Капустін А.Д.* Світовий і національний досвід інституційного забезпечення формування людського капіталу // Економіка і управління. 2008. №2.

8. *Климко С.Г., Пригода В.М., Сизоненко В.О.* Людський капітал: світовий досвід і Україна. – К., 2006. – 224 с.

9. Ключові освітні компетентності [Електронний ресурс] //Режим доступу: [http //www.osvita.ua](http://www.osvita.ua).

10. Конкурентоспроможність робочої сили в системі соціально-трудових відносин: Монографія /Д.П.Богиня та ін. /НАН України, Ін-т економіки. Відп.ред. Д.П.Богиня. – К., 2003. – 214 с.

11. *Лісогор Л.С.* Освітні чинники забезпечення інноваційного людського розвитку //Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – черв. 2008 р. - № 3 (30). – С. 421 – 424.

12. *Лучкина Л.* Доходы населения в странах Восточной Европы и в России //МЭиМО, 1994, № 11.

13. *Мороз Осип.* Думки. Концепції. Дії. – Київ: Авокадо. 2005. Видання друге, доповнене. – 140 с.

14. Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти [Електронний ресурс] //Режим доступу: [http //www.d-m.com.ua](http://www.d-m.com.ua).

15. Петрова І.Л. Доходи як регулятор взаємодії ринку праці та ринку освітніх послуг [Текст] /Т.Петрова//Демографія та соціальна економіка, 2007. - № 2. – С. 130 – 138.)

16. Савицька Т. Девальвація диплома. – Київські Відомості, 19-25 березня 2009 року. – С. 6.

17. Україна у цифрах у 2008 році. Стат. зб. – К., 2009 р. – С. 22 – 23.

18. Черенко Л. Бідність в Україні: нові тенденції та особливості прояву [Текст] /Л.Черенко //Праця і зарплата, 2007. - № 28. С. 4 – 5.).

19. Beckery. Human Capital: a Theoretikal and Empirikal Analysis, with Special Reference to Edukation. – Chicago, 1997.

20. Офіційний сайт Державної служби статистики України: www.ukrstat.gov.ua.

Annotation. The article considered and justified proposals for improving the competitiveness of the labor potential of Ukraine, its innovation factor through reform national education system during the transformation of the Ukrainian economy.

Key words: labor potential, labor, labor market, education market, education, competitive employment potential, higher education, independent testing, educational qualification, innovation, employment, unemployment.

УДК 330.341

*Лисак В. Ю., старший викладач
кафедри економіки підприємства*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

В сучасних ринкових умовах господарювання в Україні розвиток підприємництва в цілому малого та середнього бізнесу, зокрема має чимало проблем, однак саме воно має стати тим стержнем соціально-економічного розвитку який призведе до економічної стабільності та зростання.

Ключові слова: підприємництво, підприємець, бізнес результативність, ефект, ефективність.

Саме з розвитком малого підприємництва з'являється надія на те, що в Україні відбудуться позитивні структурні зміни, які допоможуть подолати наслідки світової економічної кризи та досягти не тільки стабільності але й розвитку підприємництва.